

-nöten

Ägonamnen på *-nöten* innehåller sannolikt ett östnordiskt ord **nøter* m. motsvarande det fvn. *nautr* m. 'egendom, gåva' och är alltså en bildning till vb *njuta* 'åtnjuta, äga' och etymologiskt nära besläktat med *nøt* n. 'nötkreatur'. Ett gotländskt *naut* m. (med moverad variantform *nauta* f.) 'gåvokreatur' är antagligen samma ord. För övrigt är appellativet inte känt i fornspråk eller dial. på östnordiskt område.

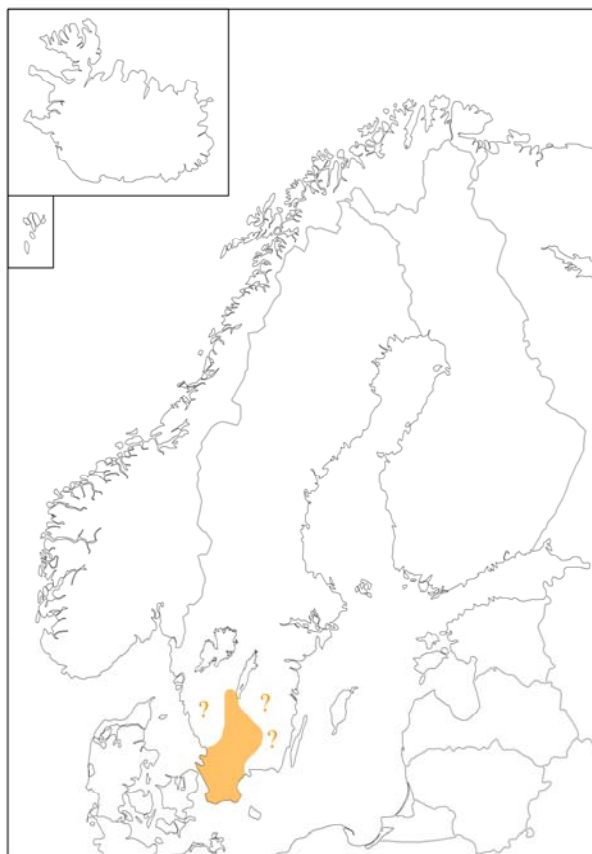
Namntypen förekommer (eller har förekommit) i Skåne, Småland, Halland och Västergötland. Ibland uppträder i stället obestämd form *-nöt*. En neutral variantform *-nötet*, som inte är helt ovanlig, är med stor sannolikhet sekundär.

Namnen på *-nöten* är nästan uteslutande åkernamn och betecknar åkrar i byarnas gamla centrala inägomarker. Några enstaka ängsnamn finns. En egenhet hos namntypen är att den företrädesvis förekommer i stora och gamla byar. Bebyggelsenamn på *-nöten* är ovanliga. Endast två namn från Småland ser ut att innehålla denna efterled: *Gynnesnöt* < **Ginniutsnøter*? (de *gynnissnøte* 1380-talet), Bellö sn, Södra Vedbo hd och *Knapsnøte* (aff *knapanøtha* 1403 avskr.), Alseda sn, Östra hd.

Mycket tyder på namnen på *-nöten* är medeltida åkernamn. De återfinns i storskifteshandlingar från 1700-talets slut och 1800-talets början, men är idag till största delen bortglömda och försvunna.

Förlederna är mycket ofta mansnamn av nordisk typ (*Attanöten*, *Gunnarsnöten*, *Knutsnöten*, *Mannanöten*, *Svensnöten*, *Tobbanöten*, *Tokanöten*). Också ett par kristna namn förekommer (*Lassanöt*, *Månsanöten*). Påfallande många hypokoristiska namn är företrädade i materialet. Exempel på namn där förleden inte är ett personnamn är *Gärdesnöten*, *Horssnöten*, *Linnesnöten* och *Rörsnöten*.

Erik Bruhn (1931 s. 171 ff.) har hävdade att de östnordiska ägonamnen på *-nöten* är bildade enligt samma mönster som fvn. ordbildningar av typen *konungsnautr*, *Hákonarnautr*, där förleden betecknar givaren (eller den tidigare ägaren) till egendomen. Ett namn som *Mannanöten* skulle alltså enligt denna hypotes vara en äga som givits av Manne. Bruhn, som för övrigt felaktigt hävdar att förlederna i namnen på *-nöten* alltid är personnamn, anser därför också att bet. av efterleden är 'gåvojord'. Brulins resonemang är sannolikt ett alltför mekaniskt övertagande av det fvn.

De svenska ortnamnen på *-nöten*.

mönstret. Det som kan sägas är att *-nøter* hör till bet.fältet 'egendom' och förmodligen har en mycket specifik juridisk eller ekonomisk innebörd: 'viss typ av jordegendom (eventuellt förvärvat på visst sätt)', där den närmare bet. knappast går att fastställa idag. Bruhns tolkning är ett möjligt alternativ av många men egentligen inte särskilt sannolikt. Av stor vikt vid en framtida diskussion om namnelementet är det förhållandet att ägonamnen på *nöten* tycks uppträda enbart inom det geografiska område, som varit bebyggt och uppodlat sedan vikingatid. Det finns mig veterligt inga namn på *-nöten* i medeltida nykolonisationsbygder. Förklaringen är sannolikt att namnen syftar på en företeelse, som det bara funnits ekonomiska eller juridiska förutsättningar för i den äldre bygden, kanske en viss typ av jordöverlåtelse.

Litteratur

- Bruhn, Erik. 1931. *Ägonamn i Rönnebergs härad*. 1. (Meddelanden från Svenska Ortnamnsarkivet 2.)
- Fridell, Staffan. *Ägonamn på -nöten. Ägonamn. Rapport från NORNA:s sjuttonde symposium på Svidja 24–26 maj 1991*. Red. Av Guniklla Harling-Kranck och Lars Huldén. (NORNA-rapporter 50.)
- Gotländsk ordbok*. På grundval av C. och P. A. Säves samlingar red. av G. Danell, A. Schagerström och H. Gustavson. 1–2. 1918–45. (Skrifter utg. genom Landsmålsarkivet i Uppsala. Ser. A 2.)
- Modéer, Ivar. 1930–31. Anmälan [av Bruhn 1931]. SOÅ.
- Ordbok över laumålet på Gotland*. På grundval av M. Klintbergs samlingar utarbetad av H. Gustavson. 1–4. 1972–76. (Skrifter utg. genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Dialektordböcker från Dalarna, Gotland och andra landskap 2.)

Staffan Fridell
(1993; artikeln granskad 2004)